opomba: Vsebina članka je bila predstavljena novembra 2014 na mednarodni konferenci EDUvision 2014 – Sodobni pristopi poučevanja prihajajočih generacij. Objavljen je v zborniku prispevkov, dostopen na

http://www.eduvision.si/zbornik-prispevkov

Kaj ima kuža opraviti z matematiko predšolskih otrok?

What do dogs have to do with preschool math education?

Mojca Trampuš
Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana
trampus.mojca@gmail.com

Povzetek: *Spodbujanje otrok k matematičnemu načinu razmišljanja je ena od nalog predšolske vzgoje. Podobno kot številne druge lahko tudi matematične vsebine otrokom približamo s pomočjo psa. Otroci se ob kužku sprostijo, radi sodelujejo. Zagotoviti moramo varnost – če med otroke pripeljemo šolanega terapevtskega psa, se lahko zanesemo, da gre za prijaznega, ubogljivega, neznancem naklonjenega kužka. Prisotnost terapevtskega psa v igralnicah in učilnicah v svetu ni novost, tudi v Sloveniji so priložnostni obiski razmeroma ustaljena praksa. Drugače je z načrtovanimi, rednimi dejavnostmi, te so prej kot ne izjema. Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana je kot prva slovenska srednja šola odprla vrata terapevtski psički, ki redno prihaja k pouku matematike in sodeluje pri vrsti drugih dejavnosti. Tudi v nekaterih osnovnih šolah so psi redni pomočniki učiteljev, zanimanje za druženje s kužki prav tako kažejo vrtci.*

Obvezni modul Matematika za otroke je del predmetnika srednješolskega programa Predšolska vzgoja. V okviru modula dijaki spoznavajo, kako razvijati matematično razmišljanje predšolskih otrok, izdelujejo tudi ustrezna gradiva. Dijaki Srednje vzgojiteljske šole in gimnazije Ljubljana imajo priložnost pripravljena gradiva preizkusiti v bližnjem vrtcu Jelka, z njimi gre na obisk tudi psička. Načrtovane dejavnosti imajo matematično ozadje, otroci pa mimogrede izvedo še, kako se ob psu varno vedejo, kako se z njim pravilno igrajo in podobno. Srečanja so izjemnega vzgojnega pomena, saj pogovor vključuje razmislek o skrbi za drugo živo bitje, o spoštovanju in o odnosu do narave. Otroci navdušeno sodelujejo, nežna psička malčkom približa matematične dejavnosti, kar je eden od zastavljenih ciljev projekta.

Ključne besede: *bodoči vzgojitelji, matematika, novost, predšolski otroci, terapevtski pes, vrtec.*

Abstract: *One of the tasks of preschool education is to encourage kids in the mathematical way of reasoning. Like many other topics, this one too can be made more approachable with the help of a dog. In a dog's presence, kids relax and are eager to participate. We have to ensure safety - a trained therapy dog should be friendly, responsive to commands, and welcoming of strangers. The presence of a therapy dog in classrooms and playrooms is no novelty, and occasional visits are not uncommon in Slovenia either. Planned, regular activities are however still a rarity. Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana (SVŠGL) is the first Slovenian high school to fully include a therapy dog; she regularly attends math classes and is involved in a slew of other activities. Some primary schools also engage therapy dogs on a regular basis, and kindergartens show interest too.*

The base module "Math for kids" is a part of the Preschool Education curriculum. It teaches the students how to encourage mathematical thinking in kids, and sees them design and build appropriate props as well. The students at SVŠGL get to try out their props at the nearby Jelka kindergarten and are accompanied by the dog during their visits. The activities focus on math, but in the passing, preschoolers also learn how to correctly play and safely engage with dogs. There is great educational value in having the kids think about care for another live being and about respect for nature. The children are enthusiastic about the dog; the mathematical topics are thus rendered more approachable, which is one of the goals of the project.

Keywords: *future educators, kindergarten, mathematics, novelty, preschool children, therapy dog.*

Uvod

Med šolskimi predmeti, ki bi jih učenci – če bi imeli to moč – večinoma brisali z vseh urnikov, ima matematika zagotovo častno mesto. Razmeroma redki so srečneži, ki jim matematika v vseh obdobjih šolanja gladko teče. Mnogi pač trdijo, da je matematika težka, nerazumljiva, abstraktna.

Najučinkovitejša pot do premagovanja strahu in odpora pred matematiko nedvomno vodi preko najmlajših. Otroci so radovedni, neobremenjeni, radi sodelujejo. Če jim uspemo osnove matematike približati preko ugank, zanimivih igric in logičnih oreščkov, bodo verjetno v šolskih klopeh raje in bolj uspešno reševali matematične naloge. Domače okolje je seveda tisto, ki v največji meri postavlja temelje kasnejšim zgradbam – matematičnim in drugim. Pomembno pa je tudi, kakšne odnos do miselnih igric ima vzgojitelj v vrtcu. Ta ima na predšolske otroke velik vpliv, saj z njimi preživi dobršen del dneva. Če vzgojitelj z malčki deli navdušenje ob tuhtanju, kombiniranju in reševanju lažjih in težjih nalog, bodo otroci v miselnih problemih prepoznavali dobrodošel izziv.

Prispevek v nadaljevanju predstavi nekoliko neobičajen način, kako lahko matematične vsebine naredimo prijazne, vabljive, zanimive. Pri tem nam pomaga kuža. Seveda ne katerikoli, biti mora zdrav, ubogljiv in naklonjen neznancem, posebej otrokom – tem kriterijem zagotovo ustreza terapevtski pes. Osnovna ideja prispevka je v načrtovanih dejavnostih z matematičnim ozadjem, ki jih pripravijo dijaki – bodoči vzgojitelji. Opremljeni s potrebnim znanjem in s skrbno pripravljenimi dejavnostmi obiščejo otroke v vrtcu, družbo jim dela kuža. Ta poskrbi, da je srečanje za otroke prijeten dogodek. Vpleten je v reševanje nalog, s tem pa hkrati zagotovimo še nekaj: bodoči vzgojitelji spoznavajo, kako v praksi izpeljati inovativen pristop k delu. Živali so v vrtcih namreč redek gost, pedagoško delo z njimi pa inovacija, ki v svetu postaja pogosta praksa.

Terapevtski psi

Kdo so terapevtski psi? Kakšne so njihove naloge? Koga obiskujejo? Kakšni so pogoji njihovega dela in kakšni so rezultati? Odgovore na ta vprašanja najdemo na spletnih straneh številnih društev (npr. TDI) in v literaturi. Tudi na konferenci Eduvision so bili terapevtski psi in njihova vloga v šolah predstavljeni leta 2013 (Trampuš, 2013). Pričujoči prispevek je vsebinsko nadaljevanje, za boljše razumevanje pa je vseeno nujnih nekaj najosnovnejših podatkov o delu teh psov.

Terapevtski psi so psi, ki s svojimi ljudmi živijo povsem običajno pasje življenje, niso službeni psi. So pa posebej šolani za svoje delo, usposobljeni so tudi njihovi vodniki. (Ja, vodniki, ne lastniki – poimenovanje »lastnik« je preživeto. Pes ni predmet, ki ga posedujemo, ampak je živo bitje, za katerega skrbimo in ga vodimo. Zato vodnik ali skrbnik in ne lastnik.)

Dobro znano je, da stik s psom, skrb zanj, druženje z njim ljudi sproščajo. Intuitivno in izkustveno védenje potrjujejo številne raziskave strokovnjakov z različnih področij, med drugim psihologije in medicine. Te raziskave kažejo, da se ljudem med igro in delom s psom zniža krvni pritisk, umiri dihanje, upočasni bitje srca, upade koncentracija stresnih hormonov (Halm, 2008). Od rezultatov podobnih raziskav do načrtnega dela s psi v terapevtske namene ni bilo daleč. Začetki tovrstnega organiziranega dela segajo v petdeseta, šestdeseta leta prejšnjega stoletja.

Danes društva terapevtskih psov po vsem svetu delujejo po sorodnih načelih. Člani društev so prostovoljci, ki želijo skupaj s svojim kužkom polepšati dan neznancem. Pes mora uspešno opraviti testiranje, s katerim kinologi preverjajo, če je žival dovolj umirjenega in stabilnega značaja. Delo je namreč za kužka včasih precej naporno. Pes mora biti vsaj nekoliko šolan, poslušen in seveda obvladan. Najpomembneje pa je, da je naklonjen neznancem in da mu stik z njimi ne povzroča stresa. Če kuža od malega živi v ljubečem okolju, če mu njegov skrbnik od malega omogoča različne izkušnje, če se z njim igra in uči, te zahteve najpogosteje ne predstavljajo hude prepreke. Vodnik psa mora biti odrasla, dobronamerna oseba, ki je spretna v stikih s sočlovekom. Pes mora dvakrat letno na pregled k pooblaščenemu veterinarju, ki preveri, če je kuža zdrav, v primerni kondiciji, brez zajedavcev.

Terapevtski psi s svojimi vodniki delujejo na zelo različnih področjih. Obiskujejo bolnišnice, domove starejših, varstvene domove, šole, vrtce, pogosto so prisotni tudi na prireditvah, kjer informirajo in osveščajo javnost. Kužki posameznikom pomagajo na naporni poti do vsakovrstnih ciljev – sodelujejo pri rehabilitaciji po poškodbah, pri odpravljanju težav z govorom, pomagajo otrokom in odraslim s posebnimi potrebami… Ker gre za zahtevne dejavnosti, pri delu sodeluje tudi ustrezen strokovnjak (fizioterapevt, delovni terapevt, logoped, pedagog…) Pogosto pa psi s svojim obiskom preprosto polepšajo dan mladim in manj mladim.

Kako razširjeno je v tujini delo s terapevtskimi psi, ilustrira podatek, da je v letu 2012 samo v okviru ameriškega društva Therapy Dogs International delovalo okrog 25000 aktivnih terapevtskih psov z vodniki (TDI, 2013)! V Sloveniji je številka seveda ustrezno nižja, aktivna so tri tovrstna društva, in sicer Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagačke, Ambasadorji nasmeha in Zavod PET.

Psi v vzgoji in izobraževanju

Psi so tudi marsikje v vrtcih in šolah dobrodošli obiskovalci ali celo stalni »sodelavci«. Kužki mimogrede najdejo pot do mladih src in sklenejo prijateljstvo z malčki, šolarji ali srednješolci. Mlajšim so lahko pri pouku aktivni partnerji, med srednješolci pa šolske ure predremljejo in razveseljujejo mladino med odmori.

Prisotnost psa prinaša v vrtce in šole nekaj sproščenosti, prisrčnosti, po drugi strani pa ogromno priložnosti za pogovor o odnosu do narave, o spoštovanju in odgovornosti do drugih živih bitij. Kuža spodbudi zadržane, umiri preveč živahne otroke. Ti se ga večinoma močno razveselijo in brez težav upoštevajo omejitve, ki jim jih postavimo zaradi nenavadnega gosta v prostoru. Pri uvajanju novosti je potrebna skrajna previdnost, obzirnost do vseh udeležencev, skrb za varnost in dobro počutje otrok, pedagoških delavcev in seveda tudi psa.

Številni vzgojitelji in učitelji prepoznavajo prednosti, ki jih kuža prinaša v vzgojni in učni proces. Med tovrstnimi primeri iz tujine omenimo nemški projekt Schulhund (Heyer in Kloke, 2011), angleškega Dogs Helping Kids (DHK, 2014), avstralskega Classroom Canines (Delta Society, 2014) in program Reading Education Assistance Dog (ITA, 2009), ki ga z ameriško licenco izvajamo tudi v Sloveniji.

Tudi v slovenske vrtce in šole prihajajo terapevtski kužki. Vzgojitelji in učitelji se občasno dogovorijo za priložnostne obiske psov, nekaj učiteljev pa s svojimi psi redno prihaja med učence. Tako delo je odgovoren projekt, potrebna so številna soglasja in skrbno načrtovanje. Učitelji – vodniki terapevtskih psov dela ne morejo zastaviti brez podpore svojega delovnega okolja, posebej vodstva šole. Izziv prinaša obilo dodatnih obveznosti, za povračilo pa izjemne odzive uporabnikov ter laične in strokovne javnosti. V zadnjem času je bilo objavljenih nekaj člankov pedagogov, ki s svojim psom delajo v šolah. Beremo lahko o kužku, ki je »redno zaposlen« med otroki in mladimi z izrazitimi posebnimi potrebami v Centru za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje CIRIUS v Kamniku (Golob, 2014), med osnovnošolci v OŠ Dravlje v Ljubljani (Magister, 2014) in OŠ Pod Goro v Slovenskih Konjicah ter med srednješolci (Trampuš, 2014). Pasjega pomočnika imajo tudi v Centru za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič v Dragi. Njegova vodnica je delo s terapevtskim psom predstavila v svojem diplomskem delu, idejo je opisala v reviji Didakta (Štefe, 2014).

Primer dobre prakse: kuža med dijaki v srednji šoli

Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana (SVŠGL) ponuja mladim več izobraževalnih programov: gimnazijo, umetniško gimnazijo (dramsko gledališko smer in smer sodobni ples) in program predšolska vzgoja. Od jeseni 2012 izvajamo na šoli v sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo inovacijski projekt Terapevtski pes v šoli. Inovacijski projekt ima več ciljev, osnovna sta podpora pri ustvarjanju dobre učne klime in spodbujanje inovativnega dela bodočih vzgojiteljev. Nekajkrat tedensko prihaja v šolo Šapa, zlata prinašalka, in dopoldan preživi med dijaki, spremlja jih tudi na obiske k predšolskim (in šolskim) otrokom. Šapa in njena vodnica, ki učim matematiko, sva članici Slovenskega društva za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagačke.

Šapa je šolana, opravljen ima BBH (Berufsbegleithund) izpit, ki v Evropi šteje kot zagotovilo, da je kuža primerno poslušen in vzgojen. Je aktiven terapevtski pes, Tačka pomagačka, ob tem ima še R.E.A.D. (Reading Education Assistance Dog) licenco, pridobljeno pri ameriškem društvu, ki spodbuja bralno pismenost otrok s pomočjo psov. Kot vsak terapevtski pes gre dvakrat letno na pregled k pooblaščenemu veterinarju. Vse to zmanjšuje tveganje ob stiku s kužkom na najmanjšo možno mero. Šapina vodnica skrbim, da z delom Šape ne preutrudimo, da dela le tisto, kar rada dela in da ji je med nami lepo.

Prisotnost kužka v šoli dijaki in učitelji v ogromni večini pozdravljajo. To potrjujejo vprašalniki, ki smo jih izvedli med dijaki in med učitelji ob začetku izvajanja projekta, potem pa vsakič ob zaključku šolskega leta. Dijaki povedo, da jih prisotnost psa sprošča, da je vzdušje v učilnici bolj prijetno, pa čeprav kuža med poukom spi. Med odmori in na hodnikih Šapo ustavijo, se z njo poigrajo. Učitelji prepoznavajo v nenavadnem pristopu priložnost za drugačne metode dela. Ob tem poudarjajo vrednote, ki jih pes brez besed spodbuja: brezpogojno ljubezen, naklonjenost, potrpežljivost, iskrenost, vztrajnost in drugo.

Dijaki programa predšolska vzgoja v okviru šolskih obveznosti obiskujejo vrtce. Nekateri izkoristijo priložnost in s seboj med predšolske otroke povabijo psa. Taki obiski so prijetna izkušnja za vse, zato smo se dogovorili za redno sodelovanje z ljubljanskim vrtcem Jelka.

Matematika za otroke s kužkom in z bodočimi vzgojitelji

Predmetnik programa predšolska vzgoja v četrtem letniku predpisuje obvezni modul Matematika za otroke. Gre za modul, pri katerem dijaki ponovijo in utrdijo znanje elementarne matematike, predvsem pa ozavestijo, kje in kako lahko malčke spodbudijo k matematičnemu razmišljanju. Poleg teoretičnih vsebin je poudarjen praktični del, dijaki namreč sami zasnujejo in izdelujejo didaktično gradivo: igre, uganke, naloge, dejavnosti. Tako spoznavajo, kako lahko otrokom matematiko približamo kot prijetno doživetje - vse v

skladu s priporočili Kurikuluma za vrtce (Bahovec idr., 1999). Pri ustvarjanju pride do izraza njihova spretnost, iznajdljivost, natančnost in posluh za svet, kakršnega vidijo malčki.

Modul Matematika za otroke zaživi šele v stiku s predšolskimi otroki. Ko dijaki svoje izdelke predstavijo malčkom, ko skupaj z njimi rešujejo zastavljene naloge, dobi izkušnja povsem novo dimenzijo. Zato dijaki pogosto svoje izdelke nesejo s sabo v vrtec, kjer opravljajo obvezno prakso.

Razmislek o praktičnem delu dijakov v okviru modula Matematika za otroke in navdušenje otrok nad psom sta vodila do ideje, da oboje združimo v redno načrtovano dejavnost. V vrtcu Jelka so našo namero pozdravili, starši so soglašali, otrokom se je psička že ob prvem obisku priljubila. Redna tedenska srečanja otrok, bodočih vzgojiteljev in kužka so ob koncu šolskega leta 2013/14 kot izjemno izkušnjo ocenili otroci, njihovi starši, vzgojitelji in dijaki. Zato z delom v šolskem letu 2014/15 nadaljujemo.

Le kako lahko kuža pomaga otrokom pri spoznavanju osnovnih matematičnih pojmov? Dijaki med poukom skrbno pripravijo igre in dejavnosti. Te so zasnovane tako, da otroke spodbujajo k sklepanju, razvrščanju, primerjanju, prirejanju, štetju, merjenju, opazovanju in logičnemu sklepanju. V izvedbo z nekaj iznajdljivosti vključimo kužka, saj lahko na primer:

- otrok pelje psa na povodcu,
- otrok vrže žogo, kuža mu jo prinese,
- kuža po prostoru išče otroke (ali predmete),
- otrok kužku odveže rutko s tačke, rutka je skrivališče za nalogo,
- kuža skupaj z otroki izvaja določene naloge v prostoru,
- otrok poskusi, če ga kuža uboga….

Dijaki dobijo za pripravo okvirna navodila, vsebina posamezne delavnice se ujema s teoretično snovjo, ki jo obravnavamo pri pouku. Med načrtovanjem in izdelavo se seveda posvetujemo in izdelek prilagajamo. Dejavnost v vrtcu vodijo dijaki povsem samostojno, že prej pa se dogovorimo, kako bodo smiselno vključili prisotnost psa. Eno od iger pripravijo tako, da otrok pelje Šapo na »sprehod« po igralnici. Sproti dobiva navodila, kam naj gre (tri korake levo, desno, naprej, nazaj), pred tem pa njegovo desno roko in Šapino desno tačko označimo z barvnim trakom. Ob koncu z barvnimi trakovi opremimo še plišastega kužka, potem pa telovadimo z desno nogo, pa z levo roko itd. Mimogrede še preštejemo, koliko blazinic ima kuža na tački (slika 1). Ali pa: iz žepa na Šapini rutki otrok izbere kartonček z risbo živali in ji poišče par med risbami na mizi. Ob koncu razvrstimo živali (gozdne, domače in podobno) in iščemo podobnosti in razlike med kužki in drugimi živalmi. Spet drugič otrok s Šapino žogo cilja škatle – Šapa žogo z veseljem prinese, otroci na koncu škatle razporedilo od najmanjše do največje (slika 2). In še: otrok skriva Šapino igračo v skladu z navodili, ki uporabljajo predloge pod, na, za, med, pred in podobno. Šapa v veselje otrok igračo najde brez navodil in dokaže otrokom, kako občutljiv je njen smrček. V pripravljeno maketo sobe potem otroci razporedijo pomanjšane predmete.

Slika 1: Preštejmo blazinice!

Slika 2: Urejene škatle sestavimo v stolp.

Za vsak obisk dijaki pripravijo novo dejavnost, nekatere so preproste, spet druge za izdelavo zahtevajo veliko časa in spretnosti. Otroci navdušeno in sproščeno sodelujejo. Obisk kužka je nevsakdanje doživetje, žival pomaga ustvariti zaupno vzdušje. Tudi plahi otroci se po začetni nezaupljivosti opogumijo in s psom ob strani nabirajo nova spoznanja. Tako je vzgojiteljica otrok povedala, da otroci kažejo poudarjeno zanimanje za številke in matematične vsebine. In še, da je Šapa otroka, ki sicer odklanja nežnosti, spodbudila k izkazovanju naklonjenosti in ljubkovanju.

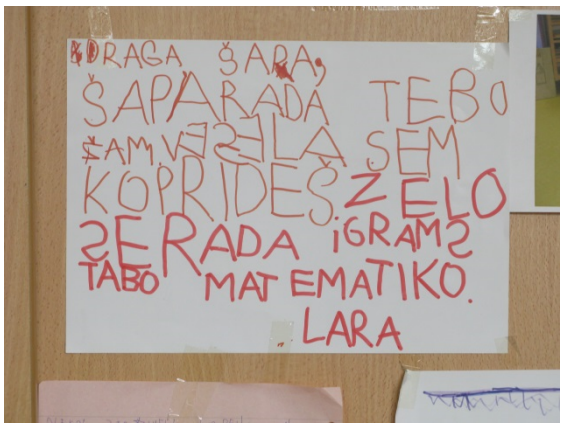
Srečanja izkoristimo tudi širše, z otroki se pogovarjamo o tem, kako skrbimo za kužka. Učimo jih, kdaj psa ne motimo, kako se mu varno približamo, kako se z njim pravilno igramo in kako nam sporoča, da ne želi naše družbe. Z veseljem poskusijo, kako ponudimo psu priboljšek (slika 3). Spregovorimo tudi o telesni govorici, tako človeški kot pasji. Otrokom povemo, kako naj ravnajo, če srečajo neznanega psa in kako naj ukrepajo, če se ga bojijo. Vse to so neformalna znanja, ki jih malčkom preredko posredujemo. Ena od mam je zapisala, da je njihov sin domače podučil o skrbi za psa, pri tem je poudaril, da moramo živali spoštovati. Podobna sporočila utrjujejo naše prepričanje, da je z delom vredno nadaljevati in ga širiti na druga področja.

Zaključek

Delo s terapevtskim psom tako v šoli kot v vrtcu je odgovorno in zahteva veliko dodatnega dela, a prinaša mnoge koristi. Glede na pregovorno nepriljubljenost matematike pri šolarjih je morda prispevek kužka, ki sodeluje pri pouku matematike, še posebej dobrodošel. Sodelovanje s terapevtskim psom omogoča novo izkušnjo bodočim pedagogom, ki bodo to ali podobno novost morda kasneje vključili v svojo poklicno pot. Dijaki programa predšolska vzgoja pri opisanem delu spoznavajo, kako je mogoče otrokom matematiko ponuditi kot prijetno, prav nič suhoparno vsebino. Srečajo se tudi z odzivi otrok, ki so tako iskreni, prisrčni in prepričljivi, da ne puščajo nobenega dvoma – kužek v vrtcu je več kot dobrodošel obiskovalec (slika 4).

Slika 3: Takole ponudimo kužku priboljšek.

Slika 4: Šapa je v vrtcu res dobrodošla.

Vodniki terapevtskih psov pogrešamo sistemsko ureditev dela, v katerega vlagamo tako svoje znanje kot srčnost. Prepričani smo, da je mogoče dejavnosti s kužkom vključiti v delo z mladimi vseh starosti in sposobnosti. Če bi bili postavljeni formalni okvirji, bi se podobnih izzivov verjetno lotil še kdo od učiteljev. V danih okoliščinah pa smo veseli potrditev številnih posameznikov, ki prepoznavajo vse dobro, kar v šolski prostor prinašajo psi.

Avtorji fotografij:
dijakinje SVŠGL (slika 1, 2), Sara Todorović (slika 3), Mojca Trampuš (slika 4)

Literatura

Bahovec, E.D. idr. (2009). Kurikulum za vrtce. Pridobljeno 20. 9. 2014 iz http://www.zrss.si/pdf/050711123045_vrtci_kur.pdf

Delta Society. (2014). Classroom Canines. Pridobljeno 20. 9. 2014 iz http://www.deltasociety.com.au/pages/classroom-canines.html

DHK. Dogs Helping Kids. Pridobljeno 20. 9. 2014 iz http://www.puppygurus.co.uk/dhk/index.php#

Golob, I. (2014). Pes kot delovni partner učitelju. *Vzgoja in izobraževanje, št 1-2, 2014*, stran 94-97

Halm, A. M. (2008). The Healing Power of the Human – Animal Connection. *American Journal of Critical care, Volume 17, No. 4*, stran 373 – 376, July 2008. Pridobljeno 5. 11. 2013 iz http://ajcc.aacnjournals.org/content/17/4/373.short

Heyer, M. in Kloke, N. (2011). *Der Schulhund, Eine Praxisanleitung zur hundegestützen Pädagogik im Klassenzimmer,* Nerdlen/Daun: Kynos Verlag.

Intermountain Therapy Animals, R.E.A.D. (2009). Research and Results. Pridobljeno 1. 10. 2014 iz http://www.therapyanimals.org/Research_%26_Results.html

Magister, D.M. (2014). Beremo s psičko Lizo. *Vzgoja in izobraževanje, št 1-2, 2014*, stran 91-94

Štefe, Š. (2014). Delo terapevtskega psa v šolah. *Didakta, št 169*, stran 32

Therapy Dogs International. (2013). Pridobljeno 15. 9. 201, iz http://www.tdi-dog.org/About.aspx

Trampuš, M. (2013). Odtisi pasjih tačk v učilnicah. Zbornik prispevkov Eduvision 2013, stran 288 – 296. Pridobljeno 15. 9. 2014 iz http://eduvision.si/Content/Docs/Zbornik%20prispevkov%20EDUvision%202013_splet.pdf

Trampuš, M. (2014). Šapa na SVŠGL. *Vzgoja in izobraževanje, št 1-2, 2014*, stran 88-91

Kratka predstavitev avtorja: Mojca Trampuš je diplomirala na Fakulteti za naravoslovje in matematiko (današnja Fakulteta za matematiko in fiziko) Univerze v Ljubljani, in sicer smer uporabna matematika. Od leta 1991 je kot profesorica matematike zaposlena na Srednji vzgojiteljski šoli in gimnaziji Ljubljana. Je vodnica terapevtske psičke Šape, s katero delata v okviru Slovenskega društva za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagačke.